

Nr. 11-12

Väliseestlaste ajakiri

1973

Kui Bakuus oli veel eesti selts

Möödunud sajandi teisel poolel ja käesoleva alg-aastail rändas Venemaale üsna arvukalt eestlasi majanduslikel ja poliitilistel põhjustel. Eestlane oma loomuliku intelligentsi ja töökusega lõi end venelaste keskel hästi läbi ja jõudis kiiresti edasi ka majanduslikult. Põllumehed alustasid enamikus seal uudismaaga, tegid äärmiselt rasket tööd ja ehtasid kümnekonna aastaga endile korralikud talumajandid. Seda kõike ei võimaldanud Vene võim meie vanematele ja esivanematele kodumaal. Ja kõige selle tohuturaske töö ja vaeva eest said Venesse rännanud eestlased kommunismi võimuhaaramise järele tasuta tagakiusamise ja suures enamikus orjalaagrid Siberis, kus neist surid kõik sinna veetud meespere

osas. Eesti seltsid ja ühingud, mis Venes tsaaridegi ajal edukalt töötasid, olid kommunistide silmis korrapealt riigivastased organisatsioonid, ning kuulusid sulgemisele. Nende organisatsioonide varad rekviireeriti või läksid ülevõtjate kommunistide isiklikku taskusse, nii nagu seda harrastanud kommunistid kõikjal, kus nad vägivallaga võimule pääsenud.

Oleme püüdnud säilitada ka nüüd andmeid neist omaaegseist eesti organisatsioonidest ja eesti asundustest Venemaal, mis hiljem kommunismi toorema jõhkruise ja ebainimlikkusega hävitati. Paljude asunduste kohta ei ole võimalik enam andmeid saada, kuna vabadel eestlastel ei ole võimalusi kontaktideks endisist asundusist järelejäänutega ning Vene võim ja nende käsilased Eestis ei tunne huvi selle vastu, et Venemaal elanud eestlastest midagi säiluks, mis hävimas on kommunistide türannia tõttu.

Okup. Eestis venelaste loal ilmuv "Keel ja Kirjandus" toob oma septembrinumbris lühikirjutuse

õilinnas Bakuus kunagi tegutsenud Eesti Seltsist. Kirjutus algab mõnerealise sissejuhatusega, millest paista lastakse, nagu poleks teada, miks kunagi eestlasi Eestist rändas Venemaale ja kui palju neid sinna rändas. Kirjutatakse vaid, et osa neist väljarännanuist asus elama Bakuusse. Ja märgitakse siis: Viibides sünnimaast kaugel, pidasid Bakuu eestlased omavahel tihedat sidet. Pikemat aega taotlesid nad luba oma seltsi asutamiseks. Lõpuks saidki nad Bakuu linnapealt vastava loa.

Võime siinkohal märkida, et loa andmine ei olenenud linnapeast ega ka linnavalitsusest, vaid riiklikust politseivõimust ja siseministeeriumist. Seda pidanuks artikli avaldajad teadma — ja teadsidki, aga ilmselt ei tohi nad näidata, et asi oli teisiti!

Edasi kirjutatakse, et juba 1906. a. oli Bakuu linnapea kinnitanud üldeeskirjad rahvuslike seltside ja ühingute kohta. Bakuu Eesti Selts asutati 1910. a. Seltsi eesmärgiks oli Bakuus ja ümbruskonnas elavate eestlaste kultuuriliste, moraalsete ja majanduslike vajaduste rahuldamine.

Järgneb kirjeldus: Seltsil oli oma raamatukogu, lugemistuba ja laulukoor. Korraldati koosolekuid, kohtumisõhtuid, loenguid, kontserte, pidusid ja näitemänguetendusi. Peale selle aitas selts oma liikmeid töö otsimisel ning andis majanduslikku abi neile, kes seda vajasisid. Seltsi liikmeskonda kuulus ka lätlasi, venelasi jt. (?)

Bakuu Eesti Seltsi esimeheks oli K. Seller. Seltsil

oli 13 punktist koosnev põhikiri, millele vastavalt toimusid koosolekud.

Aserbaidžhaani riiklikus arhiivis olevat talletatud Bakuu Eesti Seltsi protokollid 3. märtsist 1910 kuni 21. märtsini 1920, kokku 27. Venekeelne olevat neist ainult üks, kõik teised on eestikeelsed. 30. mail 1910 toimunud koosolekul kirjutatud protokoll sisaldab andmeid tollal Kaukaasias elanud eestlaste kohta. Samuti olevat ailes neli Bakuu Eesti Seltsi registreerimisvihku, millede koostajad olnud Heinrich Tomson ja Jaan Oja.

Märgitakse veel, et seltsi liikmeskonnas olnud iga-sugustelt elualadelt inimesi. Igale registreerimis-lehele on kantud andmed elulugude, ametalade jne. kohta kogu umbes 50-nelise seltsi liikmesperest. Alles olevat veel ka väljastatud kirjade registreerimise toimik, millest nähtub sidepidamine Bakuu Eesti Seltsi poolt teiste omataoliste seltsidega. On näiteks kiri oktoobrist 1914, millega saadetud Bakuu Läti Seltsile, milles palutakse sellelt ruume eesti seltsi koosoleku pidamiseks. Asja ajanud Heinrich Tomson ja Karl Lemmergas.

Sõnum ajakirjas lisab veel, et üksikuid teateid Bakuu Eesti Seltsi kohta leiduvat ka ajalehes "Bakinskije Gubernskije Vedomosti" (Bakuu kubermangu teated).

Ajakirja "Keel ja Kirjandus" toimetuse kirjutab sellele järelemerkuse — ja väga naiivselt: "Ilmselt

on siin tegemist samasuguse väljarändajate seltsiga, nagu neid on olnud mitmetel aegadel mujalgi. Ja sellisena, ehkki tal pole tegemist kirjandusega — tohiks ta meile huvi pakkuda kui omaaegsete rahvastevaheliste kokkupuudete tunnistaja. Loomulikult on selletaolised allikandmed kohalikest ja kaugetest arhiividest meie teadlastele peaaegu avastamatud ja eeskätt sellepärast võlgname tänu Aserbaidzhaani teaduste akadeemia kirjandusinstituudi aspirandile V. Arzumanovile, kes oma arhiivitöös neile materjalidele sattus ning nüüd nende olemasolust eesti teadlasi informeerib. Kahtlemata tahaks lugeja kõnesoleva seltsi tegevusestki lähemalt kuulda, kuid sellega tutvumiseks oleks vaja, et mõni meie säilitamisasutus muretseks asjaomaste allikmaterjalide mikrofilmid meie uurijate kättesaadavusse.

Niiviisi kõlab järeilmärkus, millega tahetakse ütelda, nagu oleks tegemist uudisega. Ometi on hästi teada kümnete ja enamgi eesti seltside — ja kümnete ning kümnete suurte eesti asunduste olemasolu enne kommunistide-aegsel Venemaal ka Eestis ja vabas Läänes.

Järeilmärguse toonist ja sõnastusest ilmneb, nagu kardetakse selles küsimuses okupantidest ülemusi, venelasi — ja Kremli piitsa ning kirvest!

Tuleks tähelepanu juhtida kõige eeltoodu juures ühele faktidest: Tsaari Vene rezhim ei teinud taakistusi eestlastele Venemaal koondumiseks seltsidsse ja ühingutesse. Katsugu teha seda praeguse kommunistliku rezhimi ajal eestlased Venemaal! Nad oleks kohe Siberi orjalaagris... ega pääseks sealte eluga kunagi...